

Т. В. Романова,

к. е. н., доцент, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

С. В. Романов,

економіст

ЕКОНОМІЧНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Досліджено функції держави у сучасних умовах глобалізаційних перетворень. Проаналізовано роль економічної функції держави та напрями її реалізації.

The functions of the state under current conditions of global change are researched. The role of the economic functions of the state and ways of its realization are analyzed.

Ключові слова: держава, функції, державний вплив, політика, економічні процеси, економічна функція, глобалізація.

ВСТУП

Економіка держави в своєму функціонуванні спирається на сформовану структуру її соціального порядку та історично обраного політичного курсу. Економічна система є невід'ємною частиною кожної країни та знаходиться у взаємовпливі по відношенню до інших рівнів існування суспільства. В процесі свого існування кожна держава здійснює цілий ряд функцій, які є необхідною передумовою забезпечення її розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ ТА ФОРМУВАННЯ МЕТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблема, яка розглядається, була досліджена в працях багатьох вітчизняних учених, таких як В.М.Геєць, О. Вольська, О. Головінова, О. Варич, В. Давиденко, В. Куценко, А. Мазаракі, А. Осипян, М. Пап'єв, В. Яременко та ін. Але, незважаючи на широке коло наукових напрацювань з даної проблематики, існує необхідність продовження дослідження економічної функції держави в сучасних умовах трансформаційних перетворень. Метою статті є аналіз різних функцій держави, їх співвідношення з економічною функцією, дослідження особливостей державного регулювання економіки в умовах глобалізації світових процесів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Ефективність функціонування економіки прямо залежить від стабільності політичної ситуації та додержання правил управління економічними процесами в просторі соціального порядку, який забезпечується державою як політичною формою людського соціуму. Держави світу виконують соціальну, політичну, міжнародну та економічну функції.

Соціальна функція держави полягає у забезпеченні на території країни прав і свобод кожної людини та громадянина, з умовою створення рівних можливостей для всього населення у досягненні суспільного добробуту. Свобода людини реалізується в процесі її існування в суспільстві та співпраці з іншими людьми. Реалізація цієї функції пов'язана з обмеженням злочинної волі певної частини соціуму, деструкційний вплив дій якої направлений на дестабілізацію сформованої позитивної соціальної ситуації, яка базується на засадах правової держави та соціальної захищеності особистості. Держава виступає гарантом захисту прав і свобод людини та забезпечує стабільне існування населення. Виконання соціальної функції передбачає: створення державою необхідних умов для відтворення та розвитку людини, що реалізується завдяки втіленню запланованій демографічній політиці, розвитку освітніх та виховних соціальних інститутів; формування соціокультурного простору, сприятливого для самореалізації та творчого зростання кожної людини; втілення в життя принципів соціальної справедливості та правової держави.

Політична функція держави є необхідною формою вираження її сутності як політичної форми організації суспільства шляхом забезпечення його цілісності та збереження його біологічного існування, а також створення необхідних умов для стабільності та розвитку суспільства. Якщо держава не забезпечує гармонійного виконання своєї політичної функції, то це призводить до дисбалансу економіки та політичної ситуації, викликає соціальні конфлікти.

Міжнародна функція держави є зовнішньою по відношенню до інших. Глобальність цієї функції пов'язана з забезпеченням державою свободи, суверенітету та історичного існування народів конкретної країни в просторі світового співтовариства. Реалізація цієї функції полягає у збереженні ординарних відносин адаптивного взаємоузгоджувачого характеру та налагодженні співпраці з прикордонними державами, а також державами світу в цілому та міжнародними організаціями. Міжнародна функція може мати політичне, економічне та соціальне направлення своєї реалізації. Вона також полягає у здійсненні адаптації внутрішніх процесів економічного, політичного, соціального характеру до зовнішнього глобального світового середовища. Таким чином, міжнародна функція держави має політичний, економічний та соціальний напрями прямої зовнішньої дії та зворотної внутрішньої дії, яка має адаптивний характер. При реалізації міжнародної функції держава повинна враховувати геополітичні обставини та національні інтереси народу.

Державне регулювання економіки можливе лише за умови її цілісності, яка досягається шляхом реалізації повного спектра функцій, об'єктивно закладених у державну форму існування соціуму. Державне регулювання економіки як реалізація економічної, однієї з найважливіших функцій держави, спрямоване на забезпечення нормального формування та ефективного функціонування і розвитку економіки країни, на захист існуючих форм власності та створення умов для їх розвитку.

Економічна функція держави характеризується складністю та розгалуженістю методів реалізації цієї форми забезпечення прогресивного функціонування державного соціального утворення. Вона забезпечується впровадженням методів правової корекції та економічного врівноваження існуючого фінансово-економічного середовища держави. Структура напрямів регулювання економічної складової країни за пріоритетом домінантності можливо розгалузати наступним чином.

1. Правове забезпечення існування економічного простору держави. Даний напрям регулювання економічної складової держави є основним системоутворювальним фактором забезпечення її діяльності, реалізація якого можлива завдяки створенню необхідної нормативно-правової бази. Така база має створювати законодавчу основу для забезпечення існування різних форм власності та господарської діяльності, яка здійснюється резидентами та нерезидентами країни, конкретизуючи неправомірні обмеження її діяльності; безперервного функціонування експортно-імпортних операцій; регулювання відносин між виробниками та державою, а також між виробниками та покупцями товарів та послуг; контролю за додержанням законодавства у сфері здійснення економічної діяльності; діяльність національного банку.

2. Грошово-кредитне забезпечення фінансового сектору економіки. Даний напрям реалізується у здійсненні емісії грошей, що забезпечує економіку необхідною грошовою масою шляхом існування природної монополії держави як

виробника грошової одиниці країни, забезпеченні фінансово-кредитної підтримки банківських установ як основи функціонування економіки за встановленим регламентом.

3. Компенсація недосконалості ринкового саморегулювання шляхом здійснення державного регулювання економіки країни, що забезпечує досягнення балансу розподілу економічних ресурсів. Необхідність такого регулювання випливає з неспроможності ринку до повного саморегулювання, що зумовлено такими факторами:

1) природна недосконалість функціонування конкуренції. Існування цього фактора зумовлене особливостями розподілу капіталу, а саме — його здатності накопичуватися в непропорційних обсягах у структурі однієї виробничої одиниці в позитивному порівнянні з іншими суб'єктами ринку, що призводить до виникнення монополії, яка створює загрозу існування ринкового середовища з причини впровадження нею неринкових методів економічної діяльності. Монополіст, використовуючи своє домінуюче становище на ринку, може обмежувати кількість продукції, формуючи ціну, невідповідну витратам на її випуск, що призводить до відсутності стимулів розвитку ефективності виробництва; впливати на формування політичної ситуації, яка вигідна для монополії, що створює не тільки економічну, але й політичну загрозу функціонуванню ринку;

2) відсутність здатності ринку до саморегулювання в напрямі поточного забезпечення всього необхідного спектру соціально-економічних потреб населення держави. Не всі потреби населення можливо задовольнити пропозицією ринку, з цієї причини необхідна компенсація цієї розбіжності між існуючим попитом та можливостями ринку, регулювання та впровадження якої бере на себе держава. Це, насамперед, стосується пропозиції суспільних товарів та послуг, реалізація яких відбувається на рівні всього суспільства та першочергово направлена на соціальний, а не на комерційний ефект. Формування цих товарів та послуг відбувається у сфері науки, культури, освіти, транспортного будівництва тощо;

3) неспроможність ринку до побудови раціональних підходів послідовного розвитку напрямів досягнення стратегічних цілей економіки держави. Для досягнення стратегічних цілей функціонування ринкового середовища держави необхідне забезпечення основних напрямів її розвитку науковою та технологічною платформою, побудова якої не може мати суто комерційного значення та має розглядатися як досягнення раціональних підходів до цього розвитку. Насамперед, це стосується наукових досліджень в галузі економіки та технології виробництва;

4) відсутність спроможності ринку до вирішення соціально-економічних проблем держави. До таких проблем, які не можуть бути автоматично врегульовані ринком з причини невідповідності суті та потреби у вирішенні існуючої проблематики відносно до суті та можливостей ринкового середовища, в першу чергу, слід віднести існування безробіття і наявність малозабезпечених прошарків населення, що потребує від держави фінансового втручання стимулюючого характеру, що виражене у впровадженні програм соціальної допомоги населенню, на засадах реалізації соціальних гарантій, принципів соціальної справедливості та правової держави;

5) нерівномірність розподілу прибутків. Існування цього фактора свідчить не тільки про необхідність втручання держави в регулювання ринкових процесів, але й про неефективність ринкового середовища України в напрямі соціальної спрямованості;

6) проблеми специфіки функціонування та розвитку економічної системи. Процес розвитку економічної системи держави схильний до впливу об'єктивних факторів. Їх існування пов'язане з особливостями інтеграції економічних процесів, до яких слід віднести циклічність, нестабільність та глобалізацію. Існування циклічності економічних процесів пов'язане з особливістю суті функціонування економіки та потребує додаткового регулювання економіки під час перебігу фаз циклу, а нестабільність суто економічного характеру, яка призводить до прискорення інфляційних процесів, потребує корекції та підтримання рівня цін шляхом здійснення монетарного впливу на економічну систему. Поширення впливу глобалізації на державні економічні процеси пов'язане з активізацією дії світових організацій та рівнем світового економічного розвитку, що потребує від держави виконання функцій регулятора економічної системи з врахуванням особливостей цього впливу;

7) відсутність раціональної стратегії використання природного середовища держави. Використання природного

середовища держави відбувається в постійному режимі для задоволення потреб виробництва та інших форм господарювання в природних ресурсах. Ринок за своєю суттю не може врегулювати питання доцільного використання природних ресурсів держави, оскільки не враховує технології природокористування, яка базується на збереженні її екологічного стану в інтегративному просторі, створюючи тим самим загрозу його погіршення, що може в майбутньому призвести до екологічної катастрофи. Держава на засадах екологічних досліджень та технологічних рекомендацій повинна врегульовувати питання використання економічною та соціальною системою природного середовища та обмежувати дії, які порушують встановлені норми природокористування шляхом створення системи природних державних монополій.

Економічна функція держави від інших відрізняється особливістю своєї направленості на врегулювання її фінансово-економічного середовища. Держава як соціальне утворення має своїм проявом два вектори реалізації своєї сутності, один з яких направлений до внутрішнього середовища, а інший — до зовнішнього. Домінантність цих зовнішніх та внутрішніх функцій визначається автоматично, в залежності від зміни умов та потреб функціонування середовища держави. До функцій, які мають внутрішню направленість, слід віднести соціальну, політичну та економічну. Єдиною функцією держави, яка має зовнішню направленість, є міжнародна, яка невід'ємно пов'язана з внутрішніми та має характер взаємовпливу щодо них, тим самим створюючи додаткові свої характеристики. Міжнародна функція має економічне, політичне та соціальне направлення своєї реалізації, чим здійснює зворотній вплив на виконання державою своїх внутрішніх функцій. Це знаходить вираження у корегуванні політичного, економічного та соціального курсу держави, який утворюється не лише на внутрішньому історично сформованому матеріалі, але й на результатах взаємодії з іншими державами.

Таким чином, Україна як державне утворення в своєму внутрішньому функціонуванні невід'ємно від світових соціальних, політичних та економічних процесів, які здійснюють на її розвиток неопосередкований вплив.

ВИСНОВКИ

Сучасний етап розвитку людства характеризується посиленням глобалізаційних процесів на рівні міждержавних стосунків, які чинять значний вплив на існування держав з недостатньо розвинутою економікою. Домінантність функцій держави визначається на окремому проміжку часу автоматично в залежності від умов її діяльності. Важливим є корегування економічної функції держави, яка змінюється в процесі її взаємодії зі світовими організаціями чи розвиненими державами, відповідно до суті цієї взаємодії у вигляді вимог чи пропозицій щодо її участі у світових процесах. Стабілізація соціального, політичного, міжнародного становища залежить, насамперед, від достатньо ефективного впровадження обраних методів економічного розвитку. Забезпечення раціонального напрямку виконання державою своєї економічної функції є визначальним з токи зору отримання необхідного фінансового ресурсу для обраного населенням та владою шляху розвитку держави в цілому.

Література:

1. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. — К.: Фенікс, 2003. — 1008 с.
2. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004—2015 роки) "Шляхом Європейської інтеграції" / [авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтеграції України]. — К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. — 416 с.
3. Вольська О.М. Методологічні аспекти державного управління соціально-економічним розвитком держави / О.М. Вольська // Економіка будівництва і міського господарства. — 2010. — № 6. — С. 71—78.
4. Головінов О.М. Держава в ринковому середовищі: питання теорії: монографія / О.М. Головінов. — Донецьк, 2007.
5. Варич О.Г. Функції держави: проблеми визначення та класифікації / О.Г. Варич // Держава і право. — 2005. — Вип. 30. — С. 77—84.
6. Давиденко В.В. Економічна функція сучасних держав: порівняльна характеристика та тенденції розвитку / В.В. Давиденко // Держава і право. — 2005. — Вип. 30. — С. 66—73.

Стаття надійшла до редакції 26.03.2012 р.